

ROZDZIAŁ 21

PRÓBA OCENY ZACHOWAŃ GOSPODARSTW DOMOWYCH PO WEJŚCIU POLSKI DO UNII EUROPEJSKIEJ

Gospodarstwo domowe jako podmiot rynku – pojęcie i istota zachowań konsumpcyjnych.

Gospodarstwa domowe oraz przedsiębiorstwa są podstawowymi podmiotami każdej gospodarki. Obok tych podmiotów w gospodarce funkcjonują również jednostki administracji samorządowej oraz centralnej, a także podmioty zagraniczne. Pomiedzy wymienionymi podmiotami realizuje się szereg transakcji oraz występuje wiele wzajemnych powiązań. Przedsiębiorstwa wytwarzające określone dobra i usługi oferują je gospodarstwom domowym, innym przedsiębiorstwom i jednostkom administracji, w zamian za co otrzymują dochody, z których płacą wynagrodzenia oraz opłaty i podatki na rzecz państwa. Gospodarstwa domowe za pracę za wytworzone dobra i usługi otrzymują dochody, które następnie wydają na zakup innych dóbr i usług oraz na wymagane podatki. Natomiast osoby niepracujące uzyskują różnego rodzaju świadczenia – zasiłki, emerytury, renty, które wydają na wyżej wspomniane cele. Uwzględniając dokonujące się przepływy środków z tytułu wykonywanej pracy, świadczeń społecznych oraz innych wydatków, należy stwierdzić iż między podstawowymi podmiotami gospodarki odbywa się nieustanny ruch pieniądza, który znajduje swoje odzwierciedlenie na rynku finansowym. Wśród wydatków gospodarstw domowych ponoszonych na rzecz przedsiębiorstw przeważają wydatki konsumpcyjne, z kolei większość wydatków państwa na rzecz tych podmiotów skierowana jest na zakup dóbr inwestycyjnych.

Nawiązując do powyższego, można wywnioskować, iż działalność gospodarstw domowych nastawiona jest przede wszystkim na zaspokojenie potrzeb konsumpcyjnych. Definiując **gospodarstwo domowe**, należy stwierdzić, iż jest ono bazą ekonomiczną jednostki lub grupy osób powiązanych ze sobą więziami rodzinnymi lub więziami innego typu. Członkowie gospodarstwa domowego zamieszkują razem, łączą swoje przychody, zasoby dóbr materialnych oraz siłę roboczą w celu zaspokojenia potrzeb gospodarstwa jako całości i poszczególnych jego członków. Gospodarstwo domowe, według A. Hodolego jest jednostką gospodarującą dla celów spożycia i w sferze spożycia.

Główny Urząd Statystyczny dla celów badawczych wyróżnia gospodarstwo domowe jednoosobowe lub wieloosobowe:

- gospodarstwo domowe jednoosobowe oznacza osobę utrzymującą się samodzielnie, tzn. niełączącą swoich dochodów z innymi osobami, bez względu na to, czy mieszka sama, czy też z innymi osobami;
- gospodarstwo domowe wieloosobowe oznacza zespół osób mieszkających razem i wspólnie utrzymujących się. Wielkość gospodarstwa domowego określana jest liczbą osób wchodzących w skład danego gospodarstwa.

Nierozłączne z pojęciem gospodarstwa domowego jest pojęcie zachowań konsumpcyjnych. Zdaniem S. Gajewskiego przez pojęcie **zachowań konsumpcyjnych** rozumiemy ogół czynności, działań, sposobów postępowania mających na celu zdobycie środków zaspokojenia potrzeb i ogół sposobów obchodzenia się z tymi środkami. Są to

działania związane z poszukiwaniem, zakupem, użytkowaniem i oceną dóbr i usług, które mają zdolność zaspokojenia potrzeb. Na treść zachowań konsumpcyjnych składają się zachowania nabywcze, czyli zespół działań związanych z dokonywaniem wyborów mających na celu zakup dóbr i usług oraz zachowania konsumpcyjne w gospodarstwie domowym, które w głównej mierze obejmują działania związane z użytkowaniem środków konsumpcji.

Powiązanie wielu uwarunkowań i czynników działających nie tylko w skali mikro, ale także i makroekonomicznej określa się mianem zachowań rynkowych gospodarstw domowych. Wskazane zachowania odnoszą się odpowiednio:

- w zakresie makroekonomicznym – do sytuacji ekonomicznej kraju, stanu koniunktury, trendów gospodarczych i innych uwarunkowań niezależnych od podmiotów konsumpcji;
- w zakresie mikroekonomicznym – do bliższego otoczenia, dzielącego się na czynniki wewnętrzne i zewnętrzne, czyli zależne od członków gospodarstw domowych oraz nie podlegające ich wpływom.

W Polsce wśród głównych uwarunkowań makroekonomicznych należy wyróżnić:

- transformację gospodarczą;
- poziom produktu krajowego brutto;
- integrację europejską.

Należy stwierdzić, iż istnieje wiele innych ważnych uwarunkowań o charakterze makro. Jednak wszystkie uwarunkowania w tym obszarze nie wywierają bezpośredniego wpływu na członków gospodarstw domowych, ale kształtują pewne ogólne zachowania ludzkie, takie jak – możliwości przystosowawcze, aspiracje zawodowe.

Procesy transformacji gospodarki w istotny sposób wpływają na sferę konsumpcji, a tym samym na zachowania konsumpcyjne. Dostosowania gospodarki do mechanizmów wolnorynkowych, również w przypadku Polski mają charakter gwałtownych oraz radykalnych działań i wpływają na poziom życia ludności. Wyrazem tych procesów są nowe zjawiska, takie jak zwiększone bezrobocie, ubóstwo, nierówności społeczne. Nie mniej jednak o pozytywnych przemianach w zakresie transformacji, świadczy dynamiczny postęp w wielu sferach życia - wzrasta poziom wykształcenia, długość życia, zmniejsza się sfera ubóstwa, poprawia się postęp technologiczny (wzrost liczby użytkowników komputerów, telefonów komórkowych, internetu).

Inną makroekonomiczną determinantą, wyrażającą proces transformacji rynkowej jest produkt krajowy brutto - PKB. Wielkość tego czynnika świadczy o poziomie rozwoju gospodarczego, natomiast wskaźnik jego dynamiki określa tempo tego rozwoju. Stan gospodarki kraju świadczy o poziomie życia jego mieszkańców. Z kategorią Produktu Krajowego Brutto wiąże się bezpośrednio kategoria dochodu narodowego. Wielkość dochodu narodowego decyduje o wielkości dochodów rozporządzalnych (dochód pomniejszony o wydatki na towary i usługi konsumpcyjne) gospodarstw domowych, które są przeznaczone na wydatki konsumpcyjne oraz oszczędności. Wysokie tempo wzrostu gospodarczego staje się więc jednym z podstawowych celów strategicznych nowoczesnej gospodarki, szczególnie gospodarki polskiej.

Nowoczesną gospodarke i dynamicznie rozwijające się gospodarstwa domowe warunkuje szybki proces integracji europejskiej. Ekonomiczne aspekty tego procesu, szczególnie zorientowane na rynku pracy determinują powodzenia zmian w sytuacji materialnej gospodarstw domowych. Z punktu widzenia zachowań konsumpcyjnych procesy integracyjne przyczyniają się do istotnego przewartościowania działań i zachowań konsumentów, ich celów, dążeń, aspiracji i wartości. Społeczeństwa o niższym poziomie rozwoju gospodarczego upodabniają swoje zachowania konsumpcyjne do zachowań społeczeństw krajów wysoko rozwiniętych.

Najistotniejszymi czynnikami determinującymi zachowania gospodarstw domowych są dochody. Dochody stanowią istotny element poziomu życia, umożliwiają zaspokojenie

potrzeb podstawowych oraz potrzeb wyższego rzędu. GUS w swoich badaniach i publikacjach, posługuje się miarą dochodu wyrażoną w dochodzie rozporządzalnym. **Dochód rozporządzalny** jest to suma bieżących dochodów gospodarstwa domowego z poszczególnych źródeł pomniejszona o zaliczki na podatek dochodowy od osób fizycznych płacone przez płatnika w imieniu podatnika (od dochodów z pracy najemnej oraz od niektórych świadczeń z ubezpieczenia społecznego i świadczeń pomocy społecznej), o podatki od dochodów i własności płacone przez osoby pracujące na własny rachunek, w tym przedstawiciele wolnych zawodów i osób użytkujących gospodarstwo indywidualne w rolnictwie oraz o składki na ubezpieczenia społeczne i zdrowotne. W skład dochodu rozporządzalnego wchodzi dochody pieniężne i niepieniężne, w tym spożycie naturalne (towary i usługi konsumpcyjne pobrane na potrzeby gospodarstwa domowego z gospodarstwa indywidualnego w rolnictwie bądź działalności gospodarczej na własny rachunek) oraz towary i usługi otrzymane nieodpłatnie.

Na wielkość i strukturę konsumpcji mają również wpływ następujące czynniki ekonomiczne :

- dochody uzyskane w przeszłości, czyli oszczędności oraz dochody przyszłe czyli kredyty;
- wyposażenie gospodarstw domowych w dobra trwałe;
- poziom i dotychczasowa struktura spożycia;
- cena oraz źródła informacji o towarach i usługach.

Spoleczno - ekonomiczne aspekty zmian sytuacji gospodarczej w Polsce po przystąpieniu do Unii Europejskiej.

Przez ostatnie 15 lat Polska intensywnie zabiegała w ramach procedur akcesyjnych o członkostwo w Unii Europejskiej. Negocjacje w tym zakresie zakończyły się podpisaniem traktatu akcesyjnego w kwietniu 2003 r. Rząd polski równolegle prowadził intensywne działania dostosowawcze w celu spełnienia kryteriów członkostwa. Historyczna decyzja dotycząca akceptacji przystąpienia Polski do Unii Europejskiej wyrażona przez społeczeństwo w referendum akcesyjnym w dniach 7–8 czerwca 2003 r. przypieczętowała działania polskich władz. Przed 2004 r. formułowano liczne, często sprzeczne, prognozy dotyczące spodziewanego wpływu UE na poszczególne sfery życia gospodarczego i społecznego w Polsce. Obecnie, pięć lat później, wiele wątpliwości można ocenić przez pryzmat dokonań i efektów gospodarczych oraz przeobrażeń społecznych.

Poniżej podjęto próbę oceny efektów społeczno – ekonomicznych w sytuacji gospodarczej Polski po przystąpieniu do Unii Europejskiej. Dalsza część publikacji będzie dotyczyła oceny zachowań gospodarstw domowych w tym samym okresie.

Poniższe zestawienie prezentuje dynamikę zmian w zakresie wybranych miar i kategorii ekonomicznych, związanych z rozwojem gospodarczym, obejmującym lata akcesji Polski do Unii Europejskiej. Rok 2008 , z uwagi na brak pełnych danych statystycznych jest wyrażony prognozą.

Tabela 1. Dynamika zmian wybranych miar i kategorii ekonomicznych w latach 2003-2008

Wyszczególnienie	2003	2004	2005	2006	2007	2008
	Wykonanie					Prognoza
	Rok poprzedni = 100					
Produkt krajowy brutto (c. stałe)	103,9	105,3	103,6	106,2	106,5	105,5
Spożycie indywidualne (c. stałe)	102,0	104,4	102,0	104,9	105,2	106,2
Nakłady brutto na środki trwałe (c. stałe)	99,9	106,4	106,5	115,6	120,4	114,5
Eksport towarów (EUR)	109,1	122,3	117,8	120,4	114,9	113,2

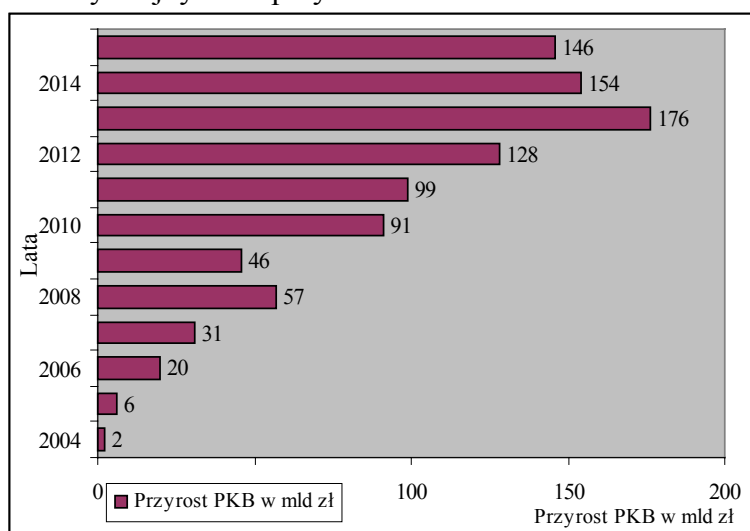
Import towarów (EUR)	103,3	119,5	113,4	124,0	117,3	117,1
Ceny towarów i usług konsumpcyjnych (średnio w roku)	100,8	103,5	102,1	101,0	102,5	102,3
Przeciętne realne wynagrodzenie w gospodarce narodowej	103,4	100,7	101,8	104,0	106,3	103,6
	%					
Stopa bezrobocia (koniec okresu)	20,0	19,0	17,6	14,8	11,4	9,9
Saldo rachunku bieżącego w % PKB	-2,1	-4,3	-1,6	-3,2	-3,7	-5,2
Wynik budżetu państwa w % PKB	-4,4	-4,5	-2,9	-2,4	-1,5	-2,3
Zadłużenie Skarby Państwa (koniec okresu) w % PKB	44,9	43,6	44,8	45,1	43,1	45,0

Źródło: dane Głównego Urzędu Statystycznego, Narodowego Banku Polskiego i Ministerstwa Finansów (opublikowane do końca lutego 2008 roku) oraz – dla prognoz – założenia ustawy budżetowej na 2008 rok (wg stanu z września 2007 r.)

Z danych Urzędu Komitetu Integracji Europejskiej wynika, iż w lutym 2009 r. 75% badanych Polaków popierało członkostwo Polski w Unii Europejskiej (UE). Mimo nieznacznych wahań nastrojów w ciągu ostatnich 5 lat, akceptacja dla członkostwa Polski w UE stabilnie i systematycznie wzrastała. Poparcie to wynikało z coraz powszechniejszego przekonania o korzyściach uzyskiwanych dzięki akcesji. Najczęściej dostrzegane zmiany dotyczyły: swobody podróżowania, podejmowania pracy i nauki w innych krajach, poprawy sytuacji w rolnictwie oraz szerzej – korzyści dla polskiej gospodarki, lepszej sytuacji na krajowym rynku pracy, ale także roli Polski na arenie międzynarodowej.

Członkostwo w UE przyczyniło się w istotny sposób do zwiększenia tempa wzrostu gospodarczego w Polsce. Po akcesji motorem wzrostu gospodarczego były popyt konsumpcyjny i inwestycyjny, a najwyższy wzrost PKB – na poziomie 6,6% – osiągnięto w 2007 r. Według raportu UKIE szacunki *ex-ante* z 2001 r. prognozowały po rozszerzeniu dodatkowy wzrost w owych państwach członkowskich na poziomie 1,3–2,1% rocznie do 2009 r. Według ocen *ex-post* w okresie 2000–2008 w nowych państwach członkowskich, w tym Polski nastąpiło zwiększenie wzrostu gospodarczego średnio o około 1,75% rocznie. Według danych Ministerstwa Rozwoju Gospodarczego (badania i prognozy według modelu HERMIN) wynika, iż przekazane do Polski fundusze unijne powodują jednoznaczny wzrost PKB i oddziałują na wzrost miejsc pracy w gospodarce. Rysunek 1 obrazuje wpływ funduszy unijnych na przyrost PKB w mld zł w latach 2004-2015.

Rysunek 1. Wpływ funduszy unijnych na przyrost PKB w mld zł w latach 2004-2015

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Ministerstwa Rozwoju Regionalnego.

Zostały potwierdzone przedakcesyjne prognozy dotyczące pozytywnego wpływu akcesji na wzrost gospodarczy związany z m.in. zwiększeniem obrotów handlu zagranicznego i inwestycji, a także transferów z budżetu UE. Dodatkowo PKB *per capita* w Polsce wzrósł z 43% średniej UE-15 w 2003 r. do niemal 51% w 2008 r. Natomiast wskaźnik produktywności pracy w Polsce wzrósł w tym okresie z poziomu 31,21 złotych na przepracowaną godzinę do 41,57 złotych.

Systematycznie poprawiała się sytuacja na rynku pracy. Ożywienie gospodarcze, częściowo spowodowane akcesją do UE, prowadziło do wzrostu zatrudnienia i spadku bezrobocia. Z danych przekazanych przez Główny Urząd Statystyczny wynika, że stopa bezrobocia, obrazująca wielkość bezrobocia w naszym kraju, w analizowanym okresie zmniejszyła się z 20,6 % do blisko 11%. Jednym z kluczowych instrumentów zapobiegania negatywnym skutkom napięć na rynku pracy były fundusze strukturalne.

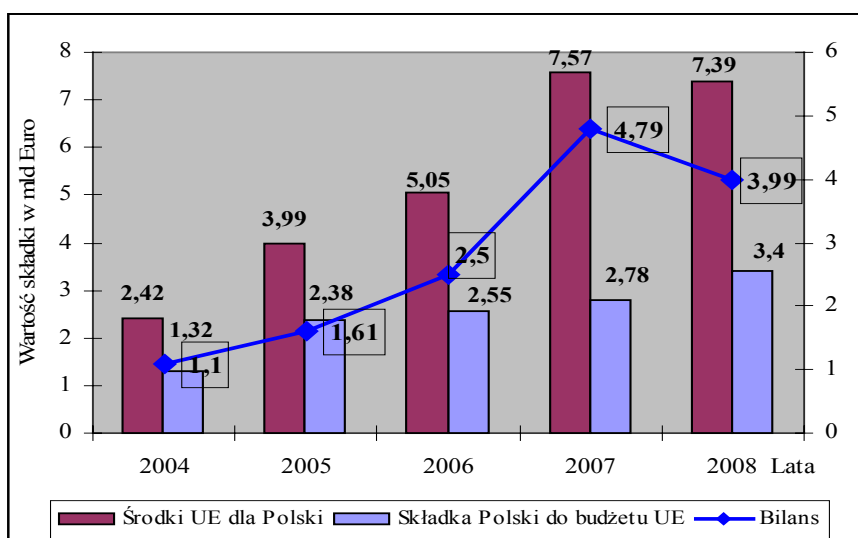
Wejście Polski do UE (zwłaszcza zjawisko emigracji) wyeksponowało niektóre problemy na polskim rynku pracy. Zasoby pracy były niedopasowane strukturalnie do współczesnych warunków gospodarowania, co stanowiło skutek niewłaściwej polityki edukacji i szkoleń zawodowych w przeszłości.

W wyniku emigracji zarobkowej do krajów Europy Zachodniej, okazało się, że – mimo dużej liczby osób niepracujących – nadwyżki siły roboczej są niewielkie, a w niektórych sektorach gospodarki pojawiły się niedobory. Jednoznacznie należy stwierdzić, iż lata 2004–2007 to okres bezprecedensowego wzrostu skali mobilności Polaków – liczba osób podejmujących pracę w krajach UE wzrosła w tym czasie z około 1 mln osób do 2,3 mln. Najwięcej Polaków pracowało w Wielkiej Brytanii, Niemczech, Irlandii, Holandii i Włoszech. Wyjazdy Polaków za granicę miały natomiast daleko idące konsekwencje dla struktury polskiego rynku pracy i spójności społecznej, np. takie nowe zjawiska, jak - presja płacowa, nowe wzorce karier zawodowych czy poprawa sytuacji dochodowej polskich rodzin.

Ważnym czynnikiem wzrostu gospodarczego Polski w latach 2004–2009, a także jego perspektyw na przyszłość, były transfery z budżetu UE. W okresie od 1 maja 2004 r. do 31 grudnia 2008 r. transfery wyniosły 26,5 mld euro. Jednocześnie, Polska wpłaciła do budżetu UE 12,5 mld euro. Dodatkowo saldo przepływów finansowych z UE po pięciu latach członkostwa ukształtowało się więc na poziomie 14 mld Euro.

Rysunek 2 obrazuje saldo przepływów budżetowych pomiędzy Polską a Unią Europejską w latach 2004-2008.

Rysunek 2. Saldo przepływów budżetowych pomiędzy Polską a Unią Europejską w latach 2004-2008.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z UKIE.

Dzięki członkostwu w UE Polska otrzymała możliwość korzystania ze środków polityki spójności (fundusze strukturalne i Fundusz Spójności). W okresie 2004–2006 było to około 2 mld euro, natomiast w latach 2007–2013 dla Polski przypada ok. 68 mld euro. Środki z polityki spójności przeznaczone zostały na projekty z zakresu infrastruktury transportowej, ochrony środowiska, wspierania małych i średnich przedsiębiorstw, aktywizacji zawodowej osób bezrobotnych. Absorpcja środków z polityki spójności w okresie 2004–2006 wyniosła na koniec stycznia 2009 r. około 92,4% w przypadku funduszy strukturalnych oraz około 51% w przypadku Funduszu Spójności.

Zmiany w sytuacji i zachowaniu gospodarstw domowych w Polsce po przystąpieniu do Unii Europejskiej

Zaprezentowane powyżej dane, pokazują, iż stan polskiej gospodarki po wejściu do Unii Europejskiej uległ znacznej poprawie, wykazując dalszą tendencję wzrostową. Znajduje to również swoje odzwierciedlenie w sytuacji gospodarstw domowych, które są aktywnymi uczestnikami procesów w gospodarce. Gospodarstwo domowe rozumiane jako jednostka gospodarująca, której celem jest zaspokojenie wspólnych i osobistych potrzeb jego członków, oddziałuje poprzez konsumpcję dóbr i usług. Decyzje wśród członków gospodarstw domowych podejmowane są w oparciu o zgromadzone dochody.

Charakteryzując gospodarstwa domowe należy wskazać na jeden z istotnych wskaźników, określających stan dochodów ludności, a mianowicie – dochód rozporządzalny. Poniżej w tabeli 2 zostały przedstawione dochody rozporządzalne w latach 2004–2007. Zgodnie z terminologią stosowaną przez NBP (wg standardów Unii Europejskiej), pojęcie gospodarstwa domowego obejmuje osoby prywatne, przedsiębiorców indywidualnych zatrudniających do 9 osób włącznie oraz rolników indywidualnych.

Tabela 4. Przeciętny miesięczny nominalny dochód na 1 osobę w gospodarstwach domowych w latach 2004–2007.

Dochód rozporządzalny w złotych					
Lata	Ogółem	Pracowników	Rolników	Pracujących na własny rachunek	Emerytów i Rencistów razem
2004	735	742	540	935	779
2005	761	770	606	977	800
2006	835	829	690	1102	873
2007	928	915	846	1251	937

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

W 2007 r. w gospodarstwach domowych ogółem, przeciętny miesięczny nominalny dochód rozporządzalny na osobę wyniósł około 929 zł i był realnie wyższy o około 26 % od dochodu z roku 2004.. Największy wzrost realnego poziomu dochodów wystąpił, w tym okresie w gospodarstwach rolników, z 540 zł do poziomu 846 zł, natomiast najmniejszy w gospodarstwach emerytów, z poziomu 779 zł do poziomu 937 zł. Największy poziom dochodu rozporządzalnego osiągnięto w grupie osób pracujących na własny rachunek, i wyniósł on na koniec 2007r. - 1251 zł. Z powyższej prezentowanych danych wynika, iż wzrost realnego poziomu dochodów odnotowano we wszystkich grupach społeczno-ekonomicznych. Szczególnie wyraźne polepszenie sytuacji dochodowej gospodarstw

domowych rolników wynikało ze znacznego wzrostu dochodów, jakie gospodarstwa te uzyskiwały z dopłat związanych z użytkowaniem gospodarstwa rolnego, głównie z funduszy z Unii Europejskiej, jak również ze sprzedaży produktów i usług rolniczych.

Najwyższy przeciętny miesięczny dochód rozporządzalny na gospodarstwo domowe w 2007 r. osiągnęły gospodarstwa pracujących na własny rachunek – ok. 4177 zł., w gospodarstwach rolników wyniósł on ok. 3682 zł, pracowników – ok. 3070 zł, a emerytów – ok. 1936 zł. Najniższym dochodem rozporządzały gospodarstwa rencistów – ok. 1472 zł. We wszystkich grupach gospodarstw osiągających dochody nastąpił realny wzrost dochodu rozporządzalnego, którego dynamika waha się od kilku do kilkudziesięciu procent.

Według informacji podawanych przez Główny Urząd Statystyczny poziom przeciętnych miesięcznych nominalnych wydatków w gospodarstwach domowych ogółem w 2007 r. wyniósł około 810 zł w przeliczeniu na osobę i był realnie wyższy niż w roku 2004, w którym wynosił 695 zł (wzrost o 16 %). W gospodarstwach ogółem realne wydatki na towary i usługi konsumpcyjne w roku 2007 były wyższe o 6,2% niż przed rokiem. We wszystkich grupach społeczno-ekonomicznych zanotowano realny wzrost poziomu wydatków.

Sytuacja dochodowa gospodarstw domowych jest czynnikiem wyraźnie różnicującym poziom i strukturę wydatków. Wyraża się to m.in. większym obciążeniem budżetów rodzin najuboższych wydatkami na zaspokojenie podstawowych potrzeb, tj. wydatkami na żywność i napoje bezalkoholowe oraz na stałe opłaty mieszkaniowe (opłaty na rzecz właścicieli, zaopatrywanie w wodę i inne usługi związane z zamieszkiwaniem oraz nośniki energii). W 2007 r. w budżetach 20% osób o najniższych dochodach w gospodarstwach domowych ogółem wydatki te stanowiły łącznie 54,2%, w gospodarstwach pracowników – 54,3%, a w gospodarstwach emerytów i rencistów – 56,0%.

Wydatki podstawowe nie sięgały natomiast nawet połowy ogółu wydatków u 20% osób o najwyższych dochodach (w gospodarstwach ogółem – 33,4%, pracowników – 31,2%, emerytów i rencistów – 41,3%). W porównaniu do ubiegłego roku obciążenie budżetów rodzinnych podstawowymi wydatkami uległo obniżeniu i tak w rodzinach najuboższych (ogółem) o 2,4 pkt procentowego, a w rodzinach najbogatszych (ogółem) o 1,7 pkt procentowego.

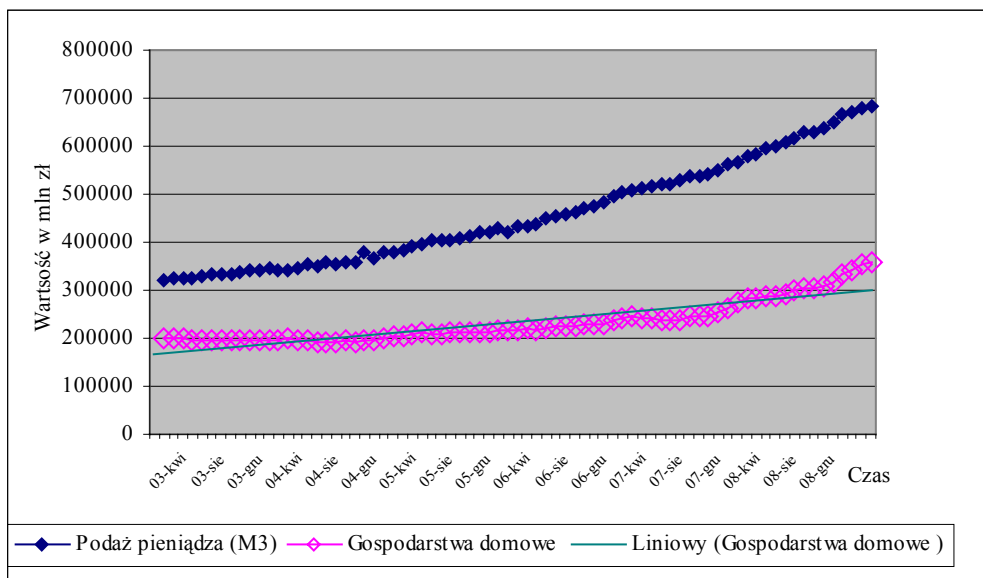
W strukturze wydatków ogółu badanych gospodarstw domowych w porównaniu z poprzednimi latami odnotowano wzrost udziału wydatków na transport, rekreację i kulturę, wyposażenie mieszkania. Utrzymała się tendencja poprawy wyposażenia gospodarstw domowych w dobra trwałego użytkowania, tj. odtwarzacze MP3 i DVD, cyfrowy aparat fotograficzny, komputer osobisty z dostępem do Internetu, zestaw kina domowego, kamera video, a spośród sprzętu AGD – zmywarki do naczyń, kuchenki mikrofalowe. Zaobserwowano też stosunkowo wysoką dynamikę wyposażenia gospodarstw domowych w pojazdy jednośladowe (motocykle, skutery, motorowery).

Z analizy danych z NBP w zakresie gospodarstw domowych, można stwierdzić, iż w latach 2003-2009 nastąpił dynamiczny wzrost podaży pieniądza. Na wykresie 3 zaprezentowano podaż i strukturę podaży pieniądza w latach 2003-2009, ze szczególnym uwzględnieniem segmentu gospodarstw domowych.

Na początku 2004 całkowita podaż pieniądza w Polsce (agregat M3) wynosiła 340 mld złotych, przy czym podaż pieniądza w samych gospodarstwach domowych wynosiła 197 mld zł. W kolejnym roku miara ta zmieniła się odpowiednio do poziomu 377 mld zł dla całego kraju i dla gospodarstw domowych do poziomu 204 mld złotych. W następnych latach dynamika zmian była jeszcze większa i w na koniec marca 2009 roku całkowita podaż pieniądza wyniosła 683 mld złotych, a w zakresie gospodarstw wskaźnik ten osiągnął poziom 357 mld złotych. Dynamika zmian dla podaży pieniądza pomiędzy 2004 r. a końcem marca 2009 roku, osiągnęła aż 100% wzrostu dla całkowitej podaży pieniądza w kraju oraz 81% dla

samych gospodarstw domowych.

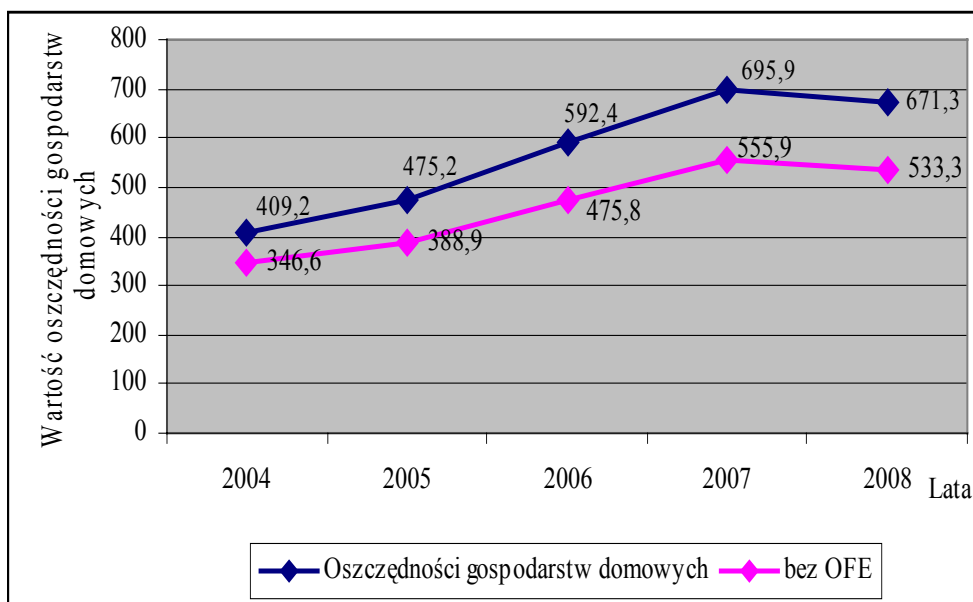
Wykres 3. Podaż pieniądza w Polsce w latach 2003-2009.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych NBP.

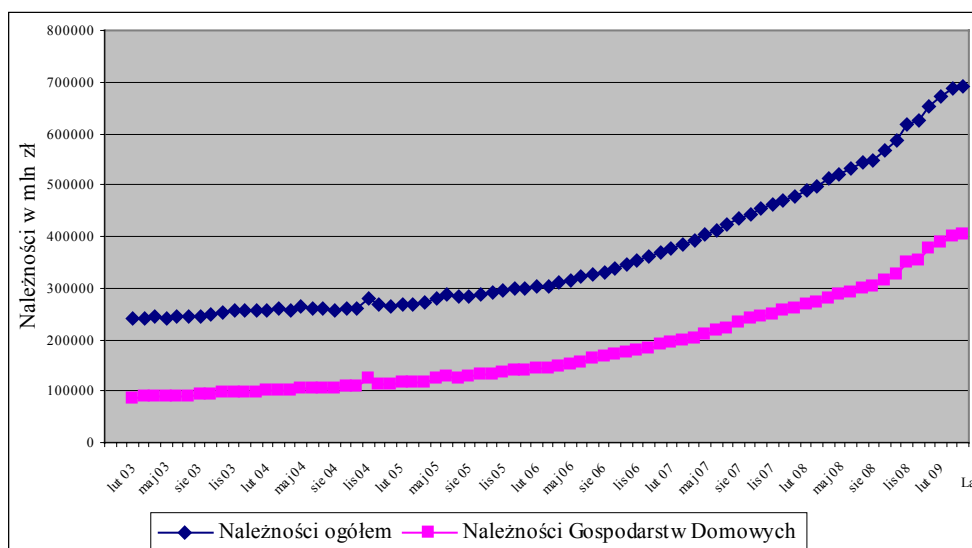
Dla odpowiedniego zobrazowania zachowań gospodarstw domowych, w dalszej części niniejszego opracowania, przedstawione zostaną zmiany w zakresie struktury oszczędności i kredytów. Zmiany w zakresie poziomu oszczędności oraz poziomu kredytów gospodarstw domowych w Polsce, prezentują odpowiednio wykres 4 i wykres 5.

Wykres 4. Oszczędności gospodarstw domowych. w latach 2004-2008 w Polsce w mld zł.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Analizy Online.

Wykres 5. Należności w sektorze finansowym, w tym gospodarstw domowych, w latach 2003-2009 w Polsce w mln zł.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych NBP.

Zachowania konsumpcyjne gospodarstw domowych, determinują dochody, które przeznaczane są na zakup dóbr i usług. Trzy główne źródła finansowania zaspokajania potrzeb bieżących, to:

- dochody bieżące – nabywanie głównie dóbr zaspokajających podstawowe potrzeby członków gospodarstw domowych;
- oszczędności – nabywanie dóbr wyższego rzędu;
- kredyty – nabywanie dóbr o wysokim standardzie, często w charakterze długotrwałego posiadania (inwestycji), takie jak – samochody, działki, mieszkania, domy itp.

W ostatnich pięciu latach w zachowaniach gospodarstw domowych w Polsce, możemy zaobserwować zwiększoną skłonność do oszczędzania jak również do zaciągania zobowiązań w postaci kredytów i pożyczek. Krzywe przedstawiające zachowania gospodarstw domowych, zarówno na wykresie 4 i 5, wskazują na znaczącą dynamikę w zakresie zwiększenia poziomu oszczędności i kredytów w Polsce. W porównaniu do 2004 roku nastąpił bardzo znaczny wzrost wartości oszczędności Polaków, do poziomu ok. 262 mld PLN (około 60 mld EUR). W latach 2004-2007 wzrost oszczędności w ujęciu rok do roku pozostawał na poziomie 15-25 %, osiągając najwyższą dynamikę z roku 2005 na 2006. Na koniec roku 2007 oszczędności Polaków prawie 700 mld zł. W związku z sytuacją gospodarczą na świecie kolejny rok przyniósł nieznaczne zmniejszenie poziomu oszczędności gospodarstw domowych w Polsce o 3,6%. Z przedstawionych na wykresie 4 danych wynika, iż analogicznie jak w przypadku oszczędności gospodarstw ogółem, zachowują się oszczędności pomniejszone o środki zgromadzone w OFE.

Z danych NBP wynika, iż podobnie jak w przypadku depozytów nastąpił od 2004 roku znaczący wzrost zadłużenia kredytowego gospodarstw domowych, z poziomu 100 mld zł na do poziomu około 260 mld zł na koniec 2007r. Na uwagę zasługuje fakt, iż w roku 2005 poziom zadłużenia gospodarstw domowych przewyższył poziom zadłużenia przedsiębiorstw i od tego czasu systematycznie się zwiększa. Na koniec marca bieżącego roku zadłużenie gospodarstw domowych w Polsce przekroczyło historyczny poziom 400 mld zł. Osoby prywatne wykorzystywały środki z kredytów bankowych głównie do finansowania wydatków mieszkaniowych. wartość kredytów na ten cel zwiększyła się w ostatnich latach odpowiednio

w 2006r. o 14,6 mld zł (wzrost o 40,8% do 2005r) i w 2007r. o 16 mld zł (wzrost o 37% do roku 2006). Na koniec 2008 roku stan zadłużenia z tytułu kredytów mieszkaniowych osiągnął poziom 200mld zł. Według prognoz NBP i banków komercyjnych, uwzględniając zmieniającą się sytuację gospodarczą, na koniec 2009 roku stan zadłużenia z tytułu kredytów hipotecznych ogółem osiągnie ok. 220 mld zł. Z kolei zadłużenie z tytułu pożyczek pożyczek konsumenckich wyniesie ok. 120 mld zł.

Analizując powyższe, można stwierdzić, iż znacząco zmienia się świadomość Polaków w zakresie podstawowej wiedzy finansowej i następuje transfer środków pozostających w dyspozycji gospodarstw domowych z tradycyjnego modelu, opartego o depozycie bankowym w model długotrwałego inwestowania opartego o różne produkty rynku kapitałowego i pieniężnego. Z kolei wzrost zadłużenia gospodarstw domowych z tytułu kredytów wynika z kilku czynników. Stopniowo zmniejsza się bariera psychologiczna, która ogranicza skłonność Polaków do korzystania z usług i produktów bankowych. Zadłużanie się pozwala konsumentom przejść na wyższy poziom konsumpcji niż wynika z ich aktualnych dochodów (wyższe aspiracje konsumpcyjne).

Zakończenie

Przystąpienia Polski do Unii Europejskiej znacząco wpłynęło na sytuację gospodarczą naszego kraju, a szczególnie na zachowania gospodarstw domowych. W ciągu ostatnich pięciu lat, zaobserwowaliśmy następujące zmiany:

- rok do roku wzrosło polski PKB rosło średnio o 5,3%;
- w unijnych funduszy pomocowych Polska otrzymała 12 mld euro;
- bilans rozliczeń budżetowych z UE wyniósł – 16 mld euro (z pieniędzy tych korzystają samorządy, firmy, bezrobotni);
- w krajach UE każdego roku pracowało średnio 1,3 mln Polaków;
- polscy rolnicy otrzymali z kasy Unii i budżetu państwa 10,3 mld euro;
- za unijne pieniądze zbudowano lub zmodernizowano 4968 km autostrad i dróg ekspresowych oraz lokalnych, a także 700 km linii kolejowych;
- z wsparcia środkami unijnymi skorzystało blisko 13 tys. mikrofirm.

Stan dynamicznych zmian o charakterze społeczno-gospodarczym, potwierdzają następujące zachowania w ramach gospodarstw domowych:

- wzrost dochodu rozporządzalnego;
- wzrost przeciętnego wynagrodzenia o 650 zł w ciągu pięciu lat;
- wzrost skłonności do konsumpcji i zaspokajania potrzeb wyższego rzędu (zakup mieszkań, domów, samochodów, dóbr trwałego użytku);
- wzrost proeuropejskich nastrojów wyrażony w 75% poparciu Polaków dla Unii Europejskiej;
- zbudowanie społeczeństwa informacyjnego, opartego o wiedzę i kapitał intelektualny;
- wzrost aspiracji zawodowych wraz z wzrostem mobilności w zakresie poszukiwania miejsca pracy;
- wzrost w zakresie zwiększania poziomu wykształcenia;
- wzrost zachowań proekologicznych, prośrodowiskowych (segregacja odpadów);
- wzrost skłonności do oszczędzania;
- wzrost popytu na kredyt;
- akceptacja wzrostu ryzyka związanego z zaciąganiem kredytów długookresowych;
- pokonywanie bariery psychologicznej wyrażonej w skłonności do korzystania z produktów bankowych/finansowych;

Historyczna szansa jaka stała się pięciu laty przed Polską i Polakami, została znakomicie

wykorzystana. Pięć lat doświadczeń i osiągnięć w zakresie zmian społeczno-gospodarczych, pozwala sądzić, iż Polacy mogą cieszyć się z przystąpieniami do grona obywateli Europy.

BIBLIOGRAFIA:

1. Dębski W. Rynek finansowy i jego mechanizmy. Podstawy teorii i praktyki. Wydawnictwo Naukowe PWN. Warszawa 2001.
2. Drymluch M, Chorkowy B., Próba oceny oddziaływania banku centralnego na zachowania gospodarstw domowych w Polsce w latach 2004-2007. Praca zbiorowa pod red. D. Kopycińskiej, Polityka ekonomiczna państwa we współczesnych systemach gospodarczych, Katedra Mikroekonomii Uniwersytet Szczeciński, Szczecin 2008.
3. Gajewski S., Zachowanie się konsumenta a współczesny marketing. Wydawnictwo Uniwersytet Łódzki, Łódź, 1994.
4. Grzega U., Wpływ wybranych makrouwarunkowań i czynników ekonomicznych na zachowania gospodarstw domowych, Działania ekonomiczne podmiotów rynkowych, Katedra Mikroekonomii Uniwersytet Szczeciński, Szczecin 2007r.
5. Hodoly A., Gospodarstwo domowe i jego rola społeczno-ekonomiczna, Książka i Wiedza, Warszawa, 1971.
6. http://www.stat.gov.pl/gus/45_1160_PLK_HTML.htm?action=show_archive
7. <http://www.nbp.pl/>
8. http://www.analizy.pl/analizy_online/index.php?strona=raporty2&jezyk=pl
9. http://www.nbp.pl/SystemFinansowy/kredytowy1_2008.pdf
10. http://www.nbp.pl/Publikacje/o_polityce_pienieznej/strategia_pp/strategia.html
11. http://www.nbp.pl/statystyka/Pieniezna_i_bankowa/DWN/podaz_s_krocona.xls
12. <http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xchg/gus>
13. http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/PUBL_budzety_gospodarstw_domowych_w_2007.pdf
14. <http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xchg/gus>
15. <http://5lat.ukie.gov.pl/>
16. <http://www.mrr.gov.pl/Strony/default.aspx>